

SZERZŐI ISMERTETŐ

Az emberi együttélés kezdete óta az ember mindennapi élete tele van gazdasági vonatkozásokkal. A termelés és a termelt javak elosztásának rendszere kezdetektől meghatározta az emberi együttműködés „problémás” vagy „probléma mentes” közegét. A probléma mentes elosztási rendszer iránti igény kialakítása az emberi együttélés kezdetétől fogva igény, de ennek intézményesült formája nyilván a társadalom fejlődésének meghatározott szintjét feltételezi. Az emberi együttélés kezdeti formáitól, a fejlett társadalmi berendezkedésig vizsgálva az elosztás rendszerét láthatjuk a gazdaság és jog összefüggésrendszerében a köztulajdontól a magántulajdonig eljutó, majd azt együttesen alkalmazó, a gazdaság szabályszerű működésének védelmét biztosítani kívánó intézményrendszerek fejlődését. A gazdaság védelme iránti igény tehát nem csak a XXI. század emberének elvitathatatlan joga, hanem a termelés és termelt javak elosztásának kezdete óta egyfajta szükséglet, mely gazdasági viszonyok a családi-, nemzetiségi viszonyokba való beágyazottságtól jutottak el az intézményesített védelemig.

Magyarország az 1989. évi rendszerváltás óta arra törekedett, hogy minél előbb gazdaságilag, kulturálisan és politikailag egyaránt Nyugat-Európához, ezen belül az Európai Gazdasági Térséghez, valamint ennek működését meghatározó Európai Unióhoz társuljon. A nemzetközi intézményrendszerhez való csatlakozás alapvető feltétele volt, hogy Magyarország gazdasági, társadalmi, politikai és jogrendszerét összhangba hozza az Európai Unió tagállamainak egységes gazdasági, politikai és jogi normarendszerével. Ez a változás és igény rendkívüli megterhelést jelentett és jelent az államnak, valamint polgárainak egyaránt. Az átalakult politikai és gazdasági rendszerben számos olyan probléma merült és merül fel, amely a társadalom jogi-, intézményi hátterének működésében, egymáshoz való megfelelésében aszinkronitást mutat. Aszinkronitáson értjük témánk szempontjából azt, hogy a jogi szabályozás és az azt alkalmazó intézményrendszer nincs összhangban egymással. Ez egyrészt jelenti a jogi háttér technikai, tartalmi hiányosságait, másrészt az azt alkalmazó szervezet strukturális felépítettségéből eredő alkalmatlanságát a jogszabályok pontos alkalmazására. Az aszinkronitásból eredő hiányosságok pedig indukálják a gazdaságot fenyegető társadalmi jelenségek megjelenését és érvényesülését. A gazdaság védelme iránti társadalmi és szakmai érdeklődés tehát, a rendszerváltás óta jelentősen megnövekedett.

Az érdeklődést tovább fokozta, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás következtében – a felgyorsult változások nyomán – különösen szembevető a gazdasági és társadalmi folyamatok összekapcsolódása, illetve a gazdaságot fenyegető társadalmi jelenségek (gazdasági bűnözés) következtében fellépő igény, a védelem új jogi interpretációjának megközelítésére.

Ennek érdekében olyan új vizsgálati módszerre van szükség, mint a védelmi és ellenőrzési rendszerek összehasonlító elemzése a jog és a szervezetszociológia határterületein, ahol a két diszciplína megközelítési sajátossága segíti a kérdésfeltevést, a kutatást és elemzést, e probléma komplex megoldását.

Megítélésem szerint e kettős megközelítés lehetővé teszi a gazdasági szereplők és a gazdaságvédelmi intézményrendszer társadalmi beágyazottságában rejlő azonosságok megismerése révén a gazdaságvédelmi rendszer működését.

A gazdaságvédelem, – mint ahogyan a szóösszetétel is jelzi – két alapkategóriából áll: a gazdaságból és a védelemből. A gazdaság meghatározása társadalmilag elfogadott definíciót takar, mely döntően olyan emberi, társadalmi tevékenység, amely anyagi javak előállításával, elosztásával, forgalmazásával, fogyasztásával valósul meg.

A védelem fogalma meghatározásánál azonban a biztonság terminológiájából indokolt kiindulnunk. Biztonság alatt a gazdaságvédelem szempontjából egyfajta igényt, szükségletet értünk a gazdaság szabályszerű működése iránt. A biztonság megteremtése pedig tevékenységet feltételez. A védelem e tekintetben tehát nem más, mint a biztonság igénye által meghatározott (egyfajta szükséglet) kielégítésére irányuló tevékenység, mely a gazdaságot ért fenyegetettség megelőzését, elhárítását szolgálja. A gazdaságvédelem célja tehát a gazdaság jogszabályszerű működésének biztosítása, védelme, a fenyegetettség csökkentése. Tágabb értelemben a gazdaságvédelem a gazdaságot, a gazdasági környezetet sértő gazdasági bűnözés megelőzéséhez, a gazdasági folyamatok ellenőrzéséhez szükséges törvényi és intézményi rendszer biztosítását, szűkebb értelemben pedig a gazdálkodás menetében megvalósuló, vagy ahhoz szorosan kapcsolódó jogellenes magatartás felderítését, szankcionálását jelenti.

A gazdaságvédelem intézményi rendszerét a társadalom piacon megjelenő gazdálkodó egységei, valamint az állam közigazgatási szervei alkotják.

A dolgozat célja, hogy a jogelméleti, jogtörténeti kutatás módszereivel a gazdaságvédelem jogelméleti megalapozottságát vizsgálja, elemezze.

Empirikusan vizsgálja a gazdaságvédelemmel összefüggő intézményrendszer szervezeti sajátosságainak hatását az intézmény működésére. Bemutassa és elemezze a gazdasági bűnözést, mint a gazdaságot veszélyeztető társadalmi jelenségeket.

A kutatás kezdetén az alábbi hipotéziseket fogalmaztam meg:

Az emberi együttélés kezdetétől fogva igény a gazdaság szabályszerű működésének védelmét biztosítani hivatott intézményrendszer kialakítása és hatékony működése.

A gazdaságvédelem jogi-, intézményi háttere fejlődésének gyorsaságában és jellegében mutatkozó különbségek egyik jelentős része olyan intézményi eszközök alkalmazásából következik, amelyeknek nem, vagy alig volt megfelelője a rendszerváltást megelőzően és az eltelt időszakban sem sikerült a gazdaságvédelem jogi, intézményi szinkronitását megteremteni.

A radikális társadalmi, gazdasági környezetváltozás valamint a jogi, intézményi rendszer aszinkronitásából eredő következményként megjelent a társadalmat közvetlenül fenyegető veszélyként a gazdasági bűnözés.

A gazdaság védelme biztonsági kérdés, mely nagy mértékben befolyásolja a polgárok biztonságérzetét, az állami intézményrendszerekbe vetett bizalmat, a közbiztonságot.

A kutatás hipotézisei azt a feltételezést tartalmazzák, hogy a gazdaság, a jog, a társadalom egymáshoz való viszonya alapvetően befolyásolja a gazdaságvédelmi rendszer működését, melyben az államnak a gazdaságvédelem tágabb és szűkebb értelmezése tekintetében is meghatározó szerepe van.

A kutatás alapvető módszere a gazdaság, a jog, a társadalom tárgykörében publikált és a multidiszciplináris terület alapvető problémáit tárgyaló művek tanulmányozása volt. A kutatómunka kiterjedt a gazdaságvédelemmel összefüggő intézményrendszer empirikus vizsgálatára és a kapott adatok elemzésére, valamint a gazdasági bűncselekmények összetételének és alakulásának statisztikai, valamint grafikus elemzésére. A dolgozatban elkerülhetlenné vált a részkérdések multidiszciplináris megközelítése. Így például a gazdaságvédelmi intézményrendszer konkrét szervezeti elemzése szükségessé tette a szervezet-szociológiai elemzés módszertanának felhasználását. A gazdasági jog összefüggéseinek feltárása, a polgári, gazdasági, pénzügyi jog, a gazdasági bűnözés elemzése pedig a büntető anyagi- és eljárásjogok értelmezését.

A dolgozatot a következő részekre osztottam fel:

Az első rész, a gazdaság és jog összefüggéseinek elméleti kérdései után, a gazdasági intézmények jogi szabályozására vonatkozó fejlődés fő vonásait mutatom be az ókortól, az egyesült Európa közös gazdaságpolitikája kialakulásáig. A dolgozat ezen részében azt a hipotézist kívánom alátámasztani, hogy a gazdaság szabályszerű működésének védelmét biztosítani kívánó intézményrendszer kialakítása iránti igény a termelés és a termelt javak elosztásának kezdetétől fogva létezik.

A dolgozat második részében mutatom be – elfogadva a Montesquieu-i államhatalmi ágak megosztását – a tágabb értelemben vett gazdaságvédelem intézményrendszerét. Az általános leírást követi – a gazdaságvédelem intézményrendszere közül kiemelve – egy adott megyei illetékhivatal vizsgálata és elemzése. A dolgozat ezen részében azt a hipotézist kívánom alátámasztani, hogy a Magyarországon bekövetkezett radikális környezet-változás (politikai, gazdasági, jogi) hatására a jogi és intézményi háttér egymásnak való megfelelése nem valósult meg és aszinkronitást mutat. Az „előreszaladt” jogi kodifikációt az intézmények szervezeti sajátosságukból eredően nem képesek követni, nem töltik be a társadalomban tágabb értelemben vett gazdaságvédelmi funkciót.

Az értekezés harmadik részében bemutatom a környezetváltozás hatására megjelenő, társadalmat veszélyeztető jelenségként a gazdasági bűnözést és annak felderítésére létrehozott rendészeti intézményrendszert, melynek működése hatékonyságát konkrét statisztikai elemzés módszerével vizsgálom. A dolgozat ezen részében azt a hipotézist kívánom alátámasztani, hogy a gazdasági bűnözés veszélyt jelent a gazdaságon keresztül a társadalomra és hogy a gazdaságvédelem biztonsági kérdés.

A szakirodalom tanulmányozása alapján megállapítottam, hogy a gazdaság-jog-társadalom egymásra kölcsönösen ható jelenségek. A jog mint normarendszer, az élet különböző területeire vonatkozó együttélési és együttműködési szabályok összessége, amely emberi magatartás formákat és intézmény működéseket legitimál.

Noha a gazdasági élettel függött össze az ősi, az antik és a középkori jogban is a termelés helyének, eszközeinek valamint eredménye feletti jogosultságának szabályozása, mindez sokáig a belső jog része maradt. Az ókornak és a középkornak ezekből a jogügyleteiből és a kereskedők jogából alakult ki a kereskedelmi jog. Elkülönült a közérdektől a magánérdek. Ez az antik jog időszakára vált teljessé és innen számítjuk a mai jogrendszer tagolásnak is alapját képező közjog és magánjog közötti megkülönböztetést. A közjog volt az, amely a gazdasági piaci érdekek kényszerítő hatására engedett és az un. idegen kereskedők piaci áruforgalmi viszonyaira nézve megnyitotta a magánjogi biztonságadást.

A piaci határok kijelölték a jogi szférát, a jog pedig engedve a piac igényének mindkét területről egymásra hatva kölcsönösen alakították egymást.

Így alakult ki észrevétlenül – az ősi jog időszakának végén illetőleg az antik jog elején – a jogtudományban még nem tudatosulva, a közjog és magánjog közötti köztes, közvetítői, multidiszciplináris vegyes szakjog, a kereskedelmi jog, ma gazdasági jog. A közjogon belül ezzel egy időben kezdett kialakulni az a szabályozás, amely a rendszeres piactartás zavartalan lefolyására ügyelt.

Már a korai antik jogban megjelenik a piacrendészet és a piacfelügyelet, a mai gazdaságvédelmi intézményrendszer elődei. A közhatalom ugyanis hamar rájött arra, hogy irányító helyzetének egyik fő stabilizáló tényezője a gazdasági élet – akkor még az élelmiszerellátás – zökkenőmentes biztosítása. Ennek következtében jelent meg a közrendi igazgatás mellett a gazdaság rendészeti igazgatás, kialakítva a közjog egyik sajátos jogterületét, a közigazgatási jogot, mely különböző szakterületekre továbbtagozódott. Az állam tehát, a társadalmi igényként jelentkező gazdasági folyamatok zökkenőmentes biztosítása érdekében fokozatosan kialakította a kereskedelmi-gazdasági jogot, melynek érvényesülését gazdaságrendészeti intézményein keresztül próbálta és napjainkban is próbálja érvényesíteni.

A második fejezetben kiemelt – a gazdaság irányításban és ellenőrzésben jelentőséggel bíró - államhatalmi ágak elemzése jól mutatja, hogy a törvényhozó és végrehajtó hatalom ellenőrző tevékenységét végző szervezetei tevékenységüket a több évtizedes hagyománnyal kialakított szervezeti felépítés szerint funkcionális szervezetként végzik. A funkcionális szervezeti formát az egyik legrégebbi strukturális megoldásnak tekinthetjük.

A struktúra jellegét tekintve az egydimenziós és a többvonalas szervezetek tipikus példája, ahol az elsődleges munkamegosztás a szervezeti funkciók szerint történik.

A funkcionális szervezetnél a hatáskörökre elsősorban a döntési jogkörök centralizációja a jellemző, mind a szervezet stratégiai, mind az operatív döntési jogkörök jelentős része a felső vezetéshez telepített.

A funkcionális szervezet további jellemzője az erőteljes szabályozottságra való törekvés, mind a munkamegosztás, mind a hatáskörök kialakításánál. A funkcionális szervezet működésénél a vertikális koordinációs megoszlások játsszák a fő szerepet, horizontális koordinációra a szervezet struktúrája kevesebb lehetőséget ad.

A horizontális koordinációs szükséglet legtöbbször csak felsővezetői tevékenységgel vagy a technokratikus típusú koordinációs eszközök bővítésével, illetve pótlólagos strukturális koordinációs eszközök alkalmazásával elégíthetőek ki.

Általános megközelítésként elmondható, hogy a funkcionális szervezetek számos előnyös tulajdonsággal rendelkeznek amennyiben stabil környezetben és viszonylag könnyen áttekinthető tevékenységet végeznek. A rendszerváltás azonban egy olyan radikális a szervezetek külső környezetében megjelenő változást jelentett, amely folyamatosan igényelné a szervezetek flexibilitását. Ugyanakkor azt látjuk, hogy a szervezeti struktúra a politikai rendszerváltozás ellenére fennmaradt és a már '80-as években, a rendszerváltás előtt létrejött gazdaságirányító és ellenőrző intézményrendszer alapstruktúráját igyekeztek kisebb módosításokkal fejlesztve az új polgári viszonyokhoz adaptálni.

Ez mutatkozott meg például a szövetkezetek politikai indíttatású és gazdasági érdekekkel ellentétes visszaszorítására irányuló intézkedésekben, az ezt elősegíteni hivatott irányított csőd és felszámolási valamint átalakulási eljárásokban, a privatizációnak a gazdasági szempontokkal ellentétes bürokratikus lebonyolításában valamint a gazdaság túlszabályozási folyamatának újraindításában. Mindennek jelentős oka a gazdaságot érintő alkotmány szintű rendezés, azaz a gazdasági alkotmány hiánya.

Jelentőségét az adja, hogy egyrészt a gazdaság intézményrendszerének stabilizálását bástyázná körül, másrészt a gazdaság szereplőinek tevékenységével összefüggésben jelentene jogbiztonságot. A gazdasági alkotmány hiányában, az összetett dinamikus környezetben a bizonytalanság kezelésére, a gazdaság védelmének biztosítására alkalmas organikus szervezet kialakítására van szükség, ahol előtérbe kerül a beosztottak részvételére épülő vezetési stílus, a döntéshozatal decentralizálása, a szervezeti egységek koordinációját biztosító mechanizmusok alkalmazása

Az Illeték hivatal szervezeti elemzésével bizonyítottam, hogy az adott struktúra nem képes még magas hatékonyság mellett sem a törvény szerint előírt feladatainak az eljárási jogszabályokban meghatározott határidők szerinti betartására. Az alaptevékenység ilyen szintű ellátásának nehézségei nem teszik lehetővé a szervezet számára más szervekkel (földhivatal) való napi koordinációt, a kiszabó tevékenység kapcsán az állampolgárok által bejelentett információk ellenőrzését (gazdaságvédelmi tevékenység), az értékelők korrupció elkerülése érdekében való helyszíni, rajtaütéses ellenőrzését (belső ellenőrzés). A vizsgálat tehát jól mutatja, hogy a szervezet hatékonyságát biztosító alaptevékenység jogszabályszerű ellátása nem valósul meg. A szervezet működése célját nem képes ellátni, vagyis az adókat a jogszabály által előírt határidőn belül beszedni, illetőleg a kiszabás alapjául szolgáló ellenőrzési feladatait ellátni.

A hivatal munkatársai ennek okát egyértelműen a jogszabályi háttér és a szervezeti struktúra aszinkronitásában látják. Az aszinkronitás pedig alkalmat ad arra, hogy a gazdaságvédelmi folyamatok (illetékbevezetési előírás, illetékalapot képező elemzés, illetékbehajtás) jogszabályszerű ellátásának hiányában megjelenjen a gazdaságot közvetlenül fenyegető társadalmi jelenség, a gazdasági bűnözés. Megalapozott tehát, az vélemény, mely szerint, a funkcionális, centralizált vezetési stílus helyett, a beosztottak részvételére épülő vezetési stílus, a döntéshozatal decentralizálása, a szervezeti egységek koordinációját biztosító mechanizmusok alkalmazása indokolt

A szakirodalom tanulmányozása valamint az általam táblázatokba, ábrákba szerkesztett elemzések alapján megállapítottam, hogy a gazdasági és gazdálkodással összefüggő bűncselekmények és az azokat elkövetők a bűnügyi helyzet alakulásának olyan meghatározó minőségi tényezői, melyek a jogi és intézményi rend szerinti gazdálkodás jellegzetességeinek szinkronitása vagy aszinkronitása függvényében hosszabb távon nagy mértékben befolyásolják a közbiztonságot, a polgárok biztonság érzetét, az igazságszolgáltatásba és intézményrendszerekbe vetett bizalmat, súlyos károkat okozva a nemzetgazdaságnak, a jogi személyeknek, a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeteknek és a természetes személyeknek. A gazdálkodással összefüggő jogsértések a gazdasági bűncselekmények mellett a gazdasági tevékenységgel kapcsolatban jelentkező vagyon elleni bűncselekményként is megjelennek. Elkövetésüket és leplezésüket gyakran korrupciós tevékenységgel szerzett pozíció alapozza meg. A jogsértések főként a pénz és tőkepiaci műveletek, a biztosítás, a kereskedelem az adó és társadalombiztosítás, a privatizáció, az állami és uniós támogatás, a számvitel rendje, a környezet és természetvédelem, a számítástechnikai rendszer, a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó területen fordulnak elő. A gazdasági bűnözés egy része szervezett jellegű és országhatárokon átnyúló, esetenként a bűncselekmények egyes tényállási elemei más-más országban valósulnak meg. A gazdálkodással összefüggő bűncselekményekhez kapcsolódó elkövetési érték, okozott kár, vagyoni hátrány, elmaradt bevétel rendkívül nagy, amely a nemzetgazdaságot terheli. A gazdálkodással összefüggő jogsértések széles körében szereplő vállalkozások jelentős része illegális tevékenységet is folytat. Az elkövetők egy része megkísérel pozíciókat szerezni a gazdasági döntéseket hozó, az ellenőrzési illetve hatósági jogkört gyakorló közigazgatási szervekben, elősegítve ezzel a jog és intézményrendszer anyagi jogi aszinkronitásából eredő eljárásjogi mozgástér negatív felerősítését.

A jogsértésekre a tervszerűség és a szervezettség jellemző. A gazdaságvédelmi tevékenység legfőbb célja tehát, hogy a rendőrség úgy végezze felderítő nyomozati munkáját, hogy nem avatkozzék be a gazdasági és piaci folyamatokba, de gyorsan reagáljon a gazdasági élet káros eseményeire. Ezért feltétlenül fontos folyamatosan elemezni, értékelni a gazdasági bűnözés helyzetét, figyelemmel kísérni a társadalomban végbemenő gazdasági folyamatok változását, hogy feltárhassuk a bűncselekmények elkövetésére lehetőséget adó okokat, körülményeket és ennek függvényében kezdeményezzünk bűnmegelőzési intézkedéseket.

Ha átvizsgáljuk a dolgozat gazdaságvédelmi rendészeti szerveinek alakulását, egyértelmű bizonyítékát látjuk annak, hogy a gazdaságvédelmi egységek önállóként való megjelenése a rendészeti szervek rendszerén belül növelte a gazdasági bűncselekmények felderítésének arányát. Ezen a területen óriási a látencia. A gazdasági bűncselekmények alakulása fenti változását nyilvánvalóan nem a bűnözők aktív vagy inaktív magatartása, hanem a hatóság nyomozati-vizsgálati tevékenysége befolyásolta és befolyásolja. Minden olyan kezdeményezés, törvényi felhatalmazás, mely a gazdálkodás menetében megvalósuló, vagy ahhoz szorosan kapcsolódó jogellenes magatartások minél hatékonyabb felderítését és szankcionálását jelenti azáltal, hogy e területen nyomozati jogkörrel rendelkező szervezeteket hoz létre üdvözlendő. Ilyen volt a múltban a rendőrség gazdaságvédelmi egységein túl az APEH Bűnügyi Igazgatósága és területi szervei, melyek hatékonysága és leginkább prevenciós hatása vitathatatlan az adó és társadalombiztosítási csalások valamint az azokhoz kötődő egyéb gazdasági bűncselekmények terén.

Mindez azt támasztja alá, hogy a gazdaságvédelem területén – figyelemmel az egy-egy gazdasági területet érintő speciális szakismeretekre – helye van a nyomozati jogkörrel felruházott, a rendőrhatalom szervezeten kívüli intézményeknek is. Nyilván a jog és intézményrendszer egészébe szabályszerűen beágyazva.

A rendkívül gyors és erőteljes változásokhoz természetesen nem állt és nem áll rendelkezésre sem a szükséges társadalmi tudat, kereskedelmi kultúra, jogi szaktudás és a megfelelő szakértőgárda (kereskedelmi jogász, kereskedelmi bíró-közjegyző, könyvvizsgáló, vagyonértékelő, gazdaságvédelmi nyomozó stb.), sem kellő szervezeti struktúra (számítástechnikára épülő cégnyilvántartás, vállalat mérlegkészítés-számvitel, hitelező-és fogyasztóvédelmi szervezetek, gazdaságvédelmi szervezetek). Így szükségszerű, hogy a pozitív tendenciák mellett a gyakorlatban számos anomália, visszaélés, negatív jelenség mutatkozzék meg a gazdasági rendszerváltás törvényeinek, intézményrendszereinek kialakításával, alkalmazásával, működésével kapcsolatban.

Ezzel kapcsolatban 1989-től máig is nyitott elméleti vita bontakozott ki arról, hogy vajon a visszaéléseket átmenetileg tudomásul kell-e venni és a háttérfeltételeket folyamatosan fejlesztve kell csökkenteni a káros hatásokat („liberális” álláspont) avagy adminisztratív állami beavatkozásokkal azonnal keményen fel kell lépni az anomáliákkal szemben és a szabályozást szigorítani kell. („etatista irány”). A jogpolitikában azóta is mindkét irányvonal észlelhető.

A jelenlegi helyzetet értékelve elmondhatjuk, hogy mintegy 16 éves fejlődési folyamat eredményeként a gazdasági joganyag terjedelme, mennyiségi mutatói nagyjából megfelelőek, de egyértelműen nem megfelelő a gazdasági joganyagok minősége, és a jogalkalmazás általi törvényesség biztosítása és az intézményi rendszer struktúrája.

Ez azt jelenti, hogy koncepcionálisan nem elég kiforrottak a gazdasági törvények, sok bennük a belső ellentmondás, technikailag nem megfelelően kidolgozottak a törvények, sok a kodifikációs hiba (szerkezeti, szövegezési stb.), a törvények nincsenek egymással megfelelően összehangolva, rendelkezéseik sokszor ellentétesek egymással, a joganyag „hullámzik”, azaz egyes területek előreszaladnak a többihez képest, a joganyag nem stabil, új törvények rövid távú, zömmel napi politikai okokból történő (türelmetlenség, agresszív lobbizás stb.) módosítása indokolatlanul nagymérvű.

A minőség viszonylag alacsony szintje az átmenet tipikus jelensége, a ki nem forrott társadalmi-gazdasági-politikai körülmények, a felgyorsult törvényhozási szükséglet objektív eredménye.

A magyar gazdasági jogalkotás eddig szükségképpen előreszaladt az intézményrendszer fejletlenségéhez képest (ún. húzó törvényhozás, programadó törvények). Sokszor vezetett be új intézményeket kellő személyi és szervezeti előfeltételek nélkül (pl. cégbíróági felügyelet valamennyi társaság felett – alig működő cégbíróóságokkal, nyugati típusú számviteli törvény elfogadása – képzett könyvvizsgálók, vagyonértékelők nélkül, tőzsdetörvény – megfelelő tőzsdei szereplők nélkül stb.). Ebből a törvények és a gyakorlat állandó ütközése, a gazdasági bűnözés lehetősége következik. Az aszinkronitás feloldásának azonban a szervezeti elmaradottság megszüntetése irányában kell történnie, nem pedig - a működési hiányosságok (gyakorlat) nyomására – az előreszaladó törvények „visszaigazításá”-nak, a piaci elemek csökkentésének kell bekövetkeznie.

A gazdaságvédelem intézményrendszerének kiépítése azonban nemcsak a jogalap biztosításából áll. A modern jogalkalmazás személyi és szervezeti feltételeit az eddigieknél jobban kell megteremteni. Ezt célozza a különböző szervezeteknél megindult és még több éven keresztül tartó reform (igazságszolgáltatási, rendészeti stb.).

Alkotó és aktív jogalkalmazásra van szükség, azaz a törvényeken alapuló, a gazdaság törvényszerű működését elősegítő, azt hatékonyan alkalmazni tudó, a párhuzamosságokat kerülő szervezetrendszer kiépítésére. Nem helyes a túlszabályozó ún. alulgenerált gazdasági jogalkotás, a gazdasági kodifikációnak ellen kell állnia a kauzisztikus jogalkotásra irányuló nyomásnak.

A részletekben elmerülő, agyonszabályozó törvény növeli a jogalkalmazók, a védelmi rendszerben munkálkodók kényelmét, felelősségelhárító jellegűvé, ugyanakkor diszfunkcionálissá teszi a jogalkalmazást. A piacgazdaságot az „átfogó”, „szellős”, a vállalkozói szabadságot indokolatlanul nem korlátozó törvények szolgálják, amelyeket a gazdaságvédelem szereplői a tényállások sokszínűségére tekintettel adaptálnak a konkrét esetekre.

Fel kell gyorsítani és megbízhatóvá kell tenni a gazdaságvédelmi szervek döntéshozatalát, végrehajtását, kiküszöbölve ezzel a korrupció lehetőségét.

A gazdaság törvényszerű (piaci) működése érdekében az intézményrendszer körülhatárolása tehát számos szempontból és számos jogelméletből megközelíthető, de a gazdaságvédelem nemzetközi kiterjesztése (nemzetköziesedés) napjaink valósága.

A Római Szerződés célja, mely az európai népek egyre szorosabb összefogása, az európai integráció révén először a gazdasági életre hatott (szabad áruforgalom, diszkriminatív belső adóztatás tilalma - más országokból jövő árura nem vethet ki az adott ország magasabb adót, mint a sajátjára- stb.) a gazdaság védelmének biztosítása.

A biztonság iránti igény egyaránt megjelenik a termelői-, a kereskedelmi és a fogyasztói szféra körében. A biztonság komplex felfogása alapján a gazdasági tevékenységek jogi szabályozása, a gazdaságirányítás törvényes működtetése a biztonságot szavatoló intézményrendszerhez tartozik, egyben a keretét adja gazdasági tevékenységnek és a biztonságot szavatoló szervezeti rendszer működtetésének. A gazdasági tevékenység nemzetközivé válása sürgetővé teszi a gazdaságvédelem hatékonyabb, kiterjedtebb nemzetközi-jogi szabályozását, illetve olyan nemzetközi garanciák megteremtését, amelyek szavatolják a nemzetközi piacokon szereplők gazdasági biztonságát, termelői és fogyasztói érdekeik védelmét. Tekintettel a piaci szereplők individuális jellegére, a gazdasági-társadalmi biztonság mellett az egyének biztonságára nagyobb figyelmet szükséges fordítani. Törekedni kell a jogi- és a szervezeti rendszer harmonikus működtetésére, a köztük lévő szinkron megteremtésére. Ehhez a védelmi szféra intézményrendszerének új funkcionális rendjét kellene kialakítani, részletesen meghatározva az egyes szervezetek kompetenciáit és szervezeti kereteit.

Ebbe a rendszerbe szükséges integrálni a gazdaságvédelmi intézményrendszert, megteremtve működtetésének és együttműködésének egységes jogszabályi alapjait, feltételeit.

A következő években a gazdasági élet jogi szabályozásának reformján túl a jogalkalmazó, gazdaságvédelmi szervezetek reformjára is törekedni kell a fentiekben leírt módszertani elvek alapján.

A korszerűsítés, eredményesség előmozdítása érdekében a következőket javaslom. Indokolt meghozni a még hiányzó elsődleges piacgazdasági, megalkotni a még hátralévő szakágazati gazdasági törvényeket. Fontos csökkenteni a túlzott állami beavatkozást, ugyanakkor ezzel egyidejűleg növelni szükséges - a piacgazdasági szemléletnek megfelelően - a gazdálkodási alanyok, az egyéni és társas vállalkozók autonómiáját. Indokolt megszüntetni a törvények, illetve más jogszabályok belső, illetve egymás közti ellentmondásait, érvényesíteni szükséges az európai jogharmonizációs követelményeket. Haladéktalanul indokolt átalakítani - a gazdasági szemléletnek megfelelően - a gazdaságvédelem intézményrendszerét, kiküszöbölve ezáltal a párhuzamos ellenőrzési jogköröket. Indokolt biztosítani a megváltozott jogi-gazdasági környezetben a személyi feltételeket, bővíteni a gazdaságvédelem területén a nyomozati jogkörrel rendelkező szervek intézményrendszerét és biztosítani ezen szervek intézményesített koordinációját.

Vizsgáltam és megállapítottam - a gazdaság és jog összefüggés-rendszere történeti feldolgozása és ebből levont következtetés alapján -, hogy az emberi együttélés kezdetétől fogva a gazdaság szabályszerű működésének védelmét biztosítani hivatott jog és intézményrendszer kialakítása, hatékony működése az antik társadalmaktól napjainkig társadalmi igény.

Bemutattam és konkrét szervezeti elemzés módszerével igazoltam, a gazdaságvédelem jogi- intézményi háttér szoros kapcsolatát. Bizonyítottam, hogy a gazdaságvédelem jogi- intézményi háttérének fejlődésének gyorsaságában és jellegében különbségeket mutat és a rendszerváltást követő eddigi időszakban nem sikerült a gazdaságvédelem jogi- intézményi szinkronitását megteremteni.

Megállapítottam, hogy a jogi-intézményi háttér aszinkronitása nem kizárólagos, de egyik lényeges tényezője a gazdaságot közvetlenül fenyegető társadalmi jelenség, a gazdasági bűnözés erősödésének.

Bizonyítottam, hogy a gazdaság védelme biztonsági kérdés, ahol a gazdaság szereplőinek anyagi javaik előállítás, elosztása, forgalmazása, fogyasztása során a gazdaságot fenyegető veszélyek visszaszorítása az állam által kialakított intézményrendszer működése függvényében meghatározott.

Az értekezés legfontosabb felhasználási területe lehet az oktatás. A magyar felsőoktatás keretein belül ott, ahol a gazdasági jogot és annak történetét - mely esetünkben a gazdaságvédelem története is - tantárgyként tanulják.

A gazdaság- jog- társadalom összefüggéseinek, a gazdaságvédelem jogi-intézményi hátterének megismerése elengedhetetlen ezen hallgatók számára. Tudomásom szerint, e témakörben tanulmány, tankönyv nem készült.

A dolgozat másik hasznosítási területe a közigazgatás, mindenek előtt az ellenőrzési jogosítványokkal felruházott szervezetek lehetnek. A bemutatott elemzési szempontok felhasználhatók a szervezetek teljesítményének, hatékonyságának, jogszabályoknak való megfelelése vizsgálata során.

A harmadik hasznosítási terület a közigazgatás különös szintjén, a rendészeti szervek strukturális kialakításánál jelentkezhethet, figyelemmel a dolgozat azon megállapítására, hogy a gazdaságvédelmi egységek szerepének növelése összefüggést mutat a gazdasági bűncselekmények felderítése és nyomozása összébűnözésen belüli arányában.

Budapest, 2006. március 20.

Ujvári Árpádné
dr. Jankovics Kornélia
doktorandusz